

Bilten

ORGANIZACIJE FILMSKIH AUTORA SRBIJE

RAZGOVOR
SA AUTOROM

Milorad Glušica

direktor fotografije

“Veštačka inteligencija nije “persona” - ja sam persona, a ona može biti moj lični asistent

INTERVJU:

Jana Vozarova

direktorka slovačke kolektivne organizacije LITA

UFUS | AFA

ORGANIZACIJA FILMSKIH AUTORA SRBIJE

Bilten

ORGANIZACIJE FILMSKIH AUTORA SRBIJE
Digitalno izdanje

Fotografija sa naslovne:
Milorad Glušica na snimanju filma "Beli lavovi", foto: Privatna arhiva

Izdavač:
UFUS AFA ZAŠTITA, Terazije 27/6
11000 Beograd
+381 (0)62 189 11 44
+381 (0)11 624 31 65
office@ufusafazastita.org.rs

I N D E X

Uvodnik	05
Intervju: Jana Vozarova	06
Razgovor sa autorom: Milorad Glušica	09
Savet advokata	14

U V O D N I K

Foto: Vojislav Gelevski

Stefan Gelineo

Direktor UFUS AFA

Reč direktora

Zaštita autorskih prava danas nije samo nacionalno, već izrazito globalno pitanje. U vremenu ubrzanih tehnoloških promena, naprednih digitalnih alata i sistema osmišljenih da preuzmu poslove ljudi, potrebije je nego ikada jasno izdvojiti i posebno vrednovati ono što je suštinski ljudsko – kreativnost, maštu i autorski razum, nedostupne mašinama i algoritmima.

U toj borbi nijedna kolektivna, niti esnafska organizacija, ne može delovati sama. Naši ciljevi su zajednički: da obezbedimo da se autorska prava poštuju i adekvatno vrednuju svuda i bez izuzetka. Ono što nam je danas potrebno jeste snažan, usaglašen i vidljiv zajednički nastup, kao i odlučna odbrana vrednosti kreativnog rada na evropskom i svetskom nivou. Tokom 2025. godine UFUS AFA potpisala je 11 međunarodnih ugovora sa srodnim kolektivnim organizacijama iz jedanaest zemalja, kao i ugovor sa svetskom krovnom organizacijom AVACI (Audiovisual Authors' International Confederation).

Uz ranije zaključen sporazum sa krovnom evropskom organizacijom Society of Audiovisual Authors (SAA), naša organizacija preduzima sve neophodne korake kako bi srpskim filmskim autorima obezbedila nivo zaštite kakav imaju njihove evropske kolege. Saradnja među kolektivnim organizacijama omogućava viši stepen zaštite autora, razmenu najboljih praksi i zajedničko zastupanje interesa na evropskom i globalnom nivou. U savremenim okolnostima, takvo povezivanje nije samo poželjno – ono je ključno.

Nedavno objavljeni izveštaj SAA, koji se bavi pitanjem autorskih naknada, potvrđuje ono što je u praksi odavno poznato: obim zaštite, odnosno oblici eksploatacije dela, a samim tim i mogućnost autora da ostvare naknadu, značajno se razlikuju od jednog nacionalnog tržišta do drugog. Neusklađeno zakonodavstvo širom Evrope i dalje sprečava autore da primaju pravičnu naknadu za svako korišćenje svojih dela na svim tržištima, pri čemu je situacija posebno složena kada je reč o onlajn servisima i digitalnim platformama. Iako su tantijeme ostvarene od iskorišćavanja autorskih dela na onlajn servisima i platformama u 2024. godini prvi put premašile 100 miliona evra, one i dalje čine svega 13% ukupnih naknada. Ova brojka je u očiglednoj disproporciji sa centralnom ulogom koju striming danas ima u audiovizuelnoj industriji. Analiza SAA jasno pokazuje dubok jaz između načina na koji publika konzumira filmove i serije i visine naknada koje autori za to ostvaruju.

Pred nama je period u kojem će odlučnost, solidarnost i međunarodna saradnja biti presudni za unapređenje položaja audiovizuelnih autora. UFUS AFA će nastaviti da aktivno radi na jačanju domaćeg sistema zaštite, ali i na njegovom usklađivanju sa evropskim standardima, kako bi naši autori imali pravičnu i održivu naknadu za svoj rad. Jer bez snažne zaštite autorskih prava nema ni stabilne, konkurentne i kreativno bogate audiovizuelne scene.

INTERVJU

Foto: Miro Miklas

Jana Vozarova*Direktorka slovačke kolektivne organizacije LITA*

U svakoj zemlji autori moraju da se bore za svoja prava, jer druga strana uvek pokušava da ih umanji ili u potpunosti ukine

Slovačka kolektivna organizacija LITA zastupa autorska prava na dela više od 2.500 slovačkih autora. Pored reditelja i scenarista, LITA štiti autorska prava pisaca, prevodioca, novinara, autora dramskih i muzičko-dramskih dela, dela vizuelne umetnosti i fotografije, kako u Slovačkoj tako i u inostranstvu zahvaljujući ugovorima o saradnji potpisanim sa

srodnim organizacijama, među kojima je od nedavno i naša UFUS AFA ZAŠTITA.

Direktorka LITA-e Jana Vozarova u razgovoru za Bilten govori o izazovima u zaštiti prava slovačkih autora, o obimu te zaštite, striming platformama, veštačkoj inteligenciji i važnosti međusobne saradnje.

Deo ste organizacije LITA od 2001. godine. Po vašem mišljenju, koji je bio najveći uspeh organizacije u oblasti zaštite autorskih prava u protekle dve decenije?

Zvučaću skromno, ali mislim da je naš najveći uspeh to što kontinuirano unapređujemo obim zaštite autora. Svake godine LITA zastupa sve veći broj autora i potpisuje sve više ugovora o recipročnom zastupanju, i zahvalna sam na svakom od njih. Prošle godine smo potpisali i ugovor sa UFUS AFA i veoma sam srećna što smo na taj način započeli i slovačko-srpsku saradnju. Danas više komuniciramo, a korisnici našu organizaciju sve češće prihvataju kao validnog partnera, kako na nacionalnom, tako i na međunarodnom nivou. Sredstva koja prikupljamo postepeno rastu. Zajednički apel organizacije LITA i autora doprineo je izmenama Zakona o autorskom pravu

“Saradnja, razmena najboljih praksi i međusobno učenje od izuzetne su važnosti za organizacije koje se bave zaštitom autorskog prava.”

---

tako da bude povoljniji za autore. Ipak, pred nama je dug put i mnogo toga tek treba unaprediti.

Koji su glavni izazovi sa kojima se LITA trenutno suočava u zaštiti autorskih prava?

Među najvećim izazovima su onlajn striming platforme i veštačka inteligencija, ali i složena situacija u oblasti kolektivnog ostvarivanja prava u Slovačkoj. Vremena u kojima živimo su previše turbulentna. Volela bih da, za promenu, imam vremena da razvijam nove projekte umesto da se gotovo neprekidno bavim kriznim menadžmentom.

Kao član Upravnog odbora SAA, imate uvid u položaj audiovizuelnih autora u Evropi. Šta su zajednički problemi?

U svakoj zemlji autori moraju da se bore za svoja prava, jer druga strana uvek pokušava da ih umanjí ili u potpunosti ukine. Imam utisak da javnost često uzima zdravo za gotovo vrednosti koje proizilaze iz intelektualne svojine, kulture i umetnosti. Mali broj ljudi razume da je za stvaraoc to njihovo osnovno zanimanje i da bi im trebalo omogućiti da od svog rada dostojno žive. Nažalost, mnogi autori i dalje teško opstaju oslanjajući se isključivo na svoj stvaralački rad

Da li filmski stvaraoci u Slovačkoj imaju dovoljno znanja o svojim pravima i kako da ih zaštite? Kakav je opšti nivo svesti o autorskim pravima?

U tom segmentu primećujem neke nedostatke. Bilo bi izuzetno korisno kada bi katedre za film i televiziju na univerzitetima pripremale studente i u oblasti autorskih prava. Mnogi brucóši započinju rad na svojim prvim projektima bez ikakvog znanja o ovim pitanjima. Veoma je važno postojanje profesionalnih udruženja sa kojima je moguće saradivati. Međutim, nema svaka profesija svoje udruženje ili ona nisu uvek dovoljno aktivna.

Sve zavisi od ljudi koji su uključeni u njihov rad - čak i nekoliko posvećenih pojedinaca može stvoriti vrlo dinamičnu profesionalnu organizaciju. Takva udruženja i LITA mogu međusobno da se podržavaju kroz

“Imam utisak da javnost često uzima zdravo za gotovo vrednosti koje proizilaze iz intelektualne svojine, kulture i umetnosti.”

“Nažalost, mnogi autori i dalje teško opstaju oslanjajući se isključivo na svoj stvaralački rad.”.

---

komunikaciju, edukaciju i podizanje svesti o važnosti zaštite autorskih prava. U celini gledano, rekla bih da je nivo svesti o autorskim pravima u Slovačkoj sličan onome u drugim zemljama.

Organizacije LITA i UFUS AFA nedavno su potpisale Ugovor o recipročnom zastupanju. Slažete li se sa mišljenjem da se filmski autori u regionu suočavaju sa sličnim problemima i da bi jača regionalna saradnja mogla unaprediti njihov položaj?

Verujem da postoji mnogo zajedničkih izazova, ali i određene razlike. Sigurna sam da srpski i slovački autori mogu veoma uspešno sarađivati, kao što LITA već sarađuje sa srodnim organizacijama iz drugih istočnoevropskih zemalja. Saradnja, razmena najboljih praksi i međusobno učenje od izuzetne su važnosti za organizacije koje se bave zaštitom autorskog prava.

Autori audiovizuelnih sadržaja danas se suočavaju sa novim izazovima. Striming i onlajn platforme, kao i kompanije za veštačku inteligenciju često odbijaju da plate autorske honorare. Čujemo i opasne ideje poput „brisanja svih zakona o intelektualnoj svojini“. Kako možemo da dobijemo ovu bitku sa finansijskim gigantima kao što su visokotehnološke kompanije?

Kunem se da nisam znala da ćete postaviti ovo pitanje kada sam odgovarala na prethodno. Međutim, ono samo

potvrđuje da i mi u Slovačkoj i vi u Srbiji ove izazove doživljavamo veoma slično. Od davnina postoji proverena formula za ovakve situacije: ujedinjeni stojimo, podeljeni padamo.

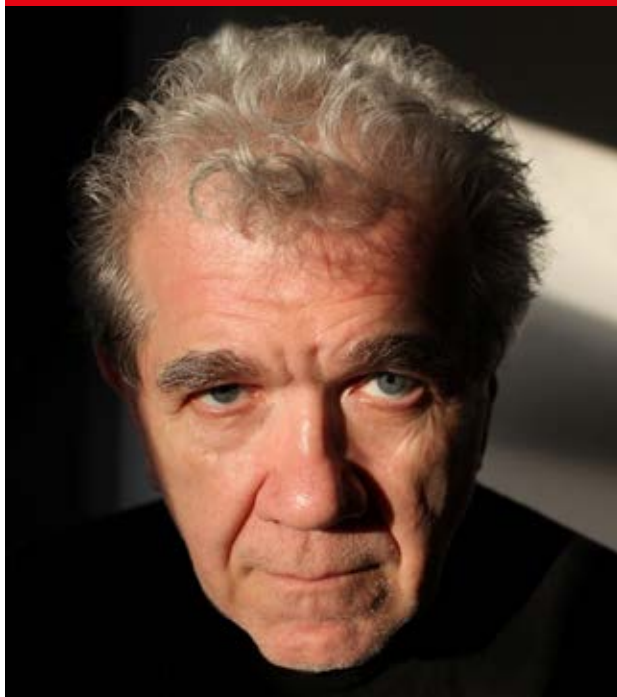
Hvala vam na prilici da svoje stavove podelim sa čitaocima Biltena UFUS AFA.

Jana Vozarova, foto: Miro Miklas

RAZGOVOR SA AUTOROM

Foto: Privatna arhiva

Milorad Glušica

Direktor fotografije, profesor i član Upravnog odbora UFUS AFA

Veštačka inteligencija nije “persona” - ja sam persona, a ona može biti moj lični asistent

Višestruko nagrađivani snimatelj i direktor fotografije Milorad Glušica pripada prvoj generaciji studenata Kamere na Fakultetu dramskih umetnosti u Beogradu, na kome je kasnije započeo i njegov višedecenijski pedagoški rad.

Njegov autorski potpis nalazi se na nekim od najpoznatijih filmova i TV serija (“Kako sam sistematski uništen od idiota”, “Davitelj protiv davitelja”, “Belo odelo”, “Zavet”, “Bolji život”, “Otvorena vrata”...). U svojoj dugogodišnjoj karijeri sarađivao je sa renomiranim umetnicima poput Slobodana Šijana, Emira Kusturice, Miloša Radovića, Lazara Ristovskog, Predraga Velinovića i drugih. Početkom sedamdesetih započeo je njegov

angažman na Televiziji Beograd gde je snimio veliki broj dokumentarnih i TV filmova, reportaža, priloga. Svoje bogato autorsko iskustvo Milorad Glušica uneo je i u našu organizaciju kao novi član Upravnog odbora UFUS AFA. U razgovoru za Bilten Glušica se prisetio svojih filmskih početaka, iskustava sa snimanja, kao i promena kroz koje je prošla ali i sad prolazi profesija snimatelja.

Vi ste, kao i mnogi naši filmski stvaraoci, prve filmske korake načinili u Akademskom kino-klubu. Možete li nam ukratko sumirati značaj Kino-kluba za Vaš lični razvoj, ali i za razvoj kinematografije kod nas?

Krenuo bih od “Ulaska voza u stanicu” (braća Limijer, 1895.). U mojoj priči isti “filmski” voz krenuo je iz te stanice, on i dalje putuje. Ja sam u jedan od vagona ušao sredinom šezdesetih prošlog veka. Stanica je bila Akademski kino-klub. U klubu sam mogao da radim kao filmmaker – da sam pišem, režiram, snimam, montiram, razvijam filmove – ali sam, u dogovoru sa ostalima iz kluba, odlučio da se posvetim snimanju i da budem filmski snimatelj. U toj sredini osetio sam potpunu slobodu u stvaranju, razmeni, odlučivanju – u suštini, u samom postojanju. Mislim da smo bili ravnopravni sa vršnjacima iz Evrope i sličnih sredina u svetu.

Stvarali smo sa osećajem da nema limita, straha, bola, gravitacije, pobednika ni pobeđenih. Eksperimentisanje u klupskim radovima otvaralo je nove horizonte. Hrabro smo osvajali i prostore koji su se u tom trenutku mogli čitati kao “greške”, a zapravo su predstavljali pomak ka novoj percepciji. Verujem da se sve to, u određenoj meri, odrazilo i na našu kinematografiju, a siguran sam da je vreme provedeno u klubu mene lično oblikovalo na dobar način. Nakon kino-kluba 1970. godine upisao sam studije Kamere na Akademiji za pozorište i film (današnji Fakultet dramskih umetnosti). Bio sam student prve generacije novoosnovane katedre.

„Dokumentarac ti budi sva čula – nauči te brzini, odgovornosti i prepoznavanju datog trenutka“

Posmatrajući kako se i na koje sve načine zanat snimatelja menjao kroz istoriju dobijamo i sliku razvoja kinematografije. Koje su, po Vašem mišljenju, najveće promene u profesiji snimatelja, a šta će zauvek ostati isto?

Prema načinu na koji se dobija kinematografska slika, dosadašnje trajanje podelio sam na tri etape: Prva je “era nativne slike” - više od jednog veka, koja još traje u manjem obimu. Nazivam je “nativnom” jer se odnosi na sliku stvorenu na filmskoj emulziji; smatram da je termin “analogna slika” nepodesan. Druga je “era digitalne slike” koja traje već dve decenije ovog veka. Treća je “era generativne slike” koju stvara veštačka inteligencija - od danas pa nadalje. Prelazi između ovih era predstavljaju suštinske, kvalitativne promene.

U prvoj eri dešavale su se uglavnom kvantitativne promene dok je suština ostajala ista: unapređivale su se kamere, objektiv, filmska traka, pojavila se slika u boji, povećala se osetljivost emulzije na svetlost, razvijala

Sa Emirom Kusturicom na snimanju filma “Zavet”

Davitelj protiv davitelja

rasveta, kao i sredstva za kretanje kamere na setu. U drugoj eri su takođe prisutna unapređenja, pre svega u razvoju digitalnih senzora i mogućnostima obrade digitalne slike. U trećoj eri, međutim, način stvaranja slike potpuno je izmenjen - nestali su svi dosadašnji alati za stvaranje slike, a proces je preuzela veštačka inteligencija.

Kako sam ja doživeo te promene? Nekada je kamera bila bliska snimatelju - na ramenu ili uz lice, imala je poseban zvuk. Kroz njen vizir snimatelj je neposredno posmatrao dešavanja ispred objektiv i često bio jedini koji je tačno znao šta se dogodilo u kadru: video je glumca, ekspresiju, svetlost, pokret, oštrinu, atmosferu. Digitalna procedura je “odvojila” kameru kao spravu od snimatelja. On više nije jedini ili privilegovani svedok prizora na setu. Slika se trenutno stvara i ostavlja prostor za komentar. Takvu sliku, po mom mišljenju, treba posmatrati kao mali deo složene celine vizuelnog pripovedanja. Snimatelj kao graditelj slike u sebi nosi viziju, misao i odluke kojima povezuje sva estetska polja kinematografske slike. U vremenu koje dolazi snimatelj ima priliku da u punom smislu postane autor i umetnik stvaranja slike u filmskim delima upravo zato što će, u trenutku gašenja zanata, imati privilegiju da ponudi svoju autentičnu viziju, da se hrabro poigra sa “greškom koja stvar čini boljom” - nečim što generativna slika za sada ne prepoznaje. Uslov je da se prilika iskoristi i da se uđe u igru.

Radili ste mnogo za televiziju. Da li se i koliko nekada razlikovao rad na televiziji i na igranom filmu? I kako to izgleda danas?

Na beogradskoj televiziji prvenstveno sam radio kao snimatelj dokumentarnih formi. Često sam bio u poziciji “jedan čovek – orkestar”, ja i kamera. To je bila veoma

„U nekom trenutku doći će do zasićenja kratkim sadržajima – reels-ovima i drugim formama, ali pitanje je da li je naša pažnja nepovratno narušena“

značajna faza u mojoj karijeri. Naučio sam da gledam, da tumačim, da povezujem, što mi je donelo sigurnost i osećaj slobode. Radeći paralelno na igranim filmovima zadržao sam strategiju “ja i kamera”, ali sam je dopunio strategijom “ja i slika”. Prva je više pitanje zanata i veštine, a druga promišljanja i razumevanja.

Televizijske kuće su veliki, tromi sistemi koji funkcionišu u rasponu od dnevnih zadataka do maratonskih projekata, poput serija. U svim tim okvirima imate funkciju snimatelja, ali se često osećate kao službenik. Na filmu ste, međutim, u pravom smislu autor - stvarate, radite u jednom dahu, u jednom potezu. Sa aspekta slike, to su dva različita načina pričanja. Televizijska slika je pretežno deskriptivna, realistična i autentična, ali u izvesnom smislu “ravna”, bez horizonta - manje intrigantna. Filmska slika, s druge strane, nosi transformativnu dimenziju, bliska je fikciji, ima volumen, jasno tumači prostor i poseduje horizont - drugim rečima magična je i vrlo privlačna. Danas se značajan deo produkcije preselio na velike platforme, odnosno “servise zabave”, sa masovnom proizvodnjom serija, filmova i drugih audiovizuelnih sadržaja. Namera je da se ovaj vid stvaralaštva u potpunosti preseli na njihovo igralište. Verovatno će se na isti način preseliti i autori filmske slike.

Kako sam sistematski uništen od idiota

Svoju filmsku karijeru započeli ste sa Slobodanom Šijanom, sa kojim ste više puta sarađivali i na televiziji i na filmu, kao i sa Predragom Velinovićem, Lazarom Ristovskim, a sarađivali ste i sa Emirom Kusturicom. Šta je najvažnije u odnosu reditelj-direktor fotografije kako bi saradnja bila uspešna?

Prvi korak je čitanje scenarija. Potrebno je iskustvo, ali pre svega sposobnost da se literarni predložak sagleda u slikama na osnovu kojih se gradi vizuelni identitet filma. Sledeći korak je sinhronizacija mojih slika i mog koncepta sa vizijom reditelja. Tu počinju važni razgovori, međusobno “oslušivanje”. Polazi se od ličnih zamisli, preko drugih relevantnih likovnih dela, pa i filmova koji mogu poslužiti kao reference. Kada se približimo rešenju, to za mene postaje projekat. Počinjem istraživanje i probe, sa namerom da se što više približim usvojenom vizuelnom konceptu. Dešavalo se i da reditelj jednostavno kaže: “Guraj ti tvoju priču”. To jeste snažan podstrek. Dobiješ odrešene ruke,

Na snimanju filma “Zavet”

„Izuzetno je važno pitanje naplate autorskih prava od finansijskih moćnika, kakve su AI kompanije i striming servisi. Ta odvajanja su za njih zanemarljiva u odnosu na procenat zarade, a autorima mnogo znače.“

ali moraš ostati dosledan i dovoljno mudar da ne ugroziš likovnu i narativnu postavku filma. U suprotnom, gasi se ključna uloga slike - da ona u estetskom i emocionalnom smislu ostvari jedinstven doživljaj. Potrebno je naglasiti da je film timsko delo. Donosi se mnoštvo kreativnih odluka, a u našoj praksi reditelji, s pravom, u tome prednjače. Ostali autori svojim odlukama doprinose da ta "filmska barka" zaplovi. Snimatelj i reditelj moraju biti oslonac jedan drugom, kroz poverenje, istrajnost, verovanje i uzajamnu inspiraciju.

Kako gledate na izazove savremenog doba, posebno na veštačku inteligenciju i tehnološke inovacije? Delite li zabrinutost filmskih kolega širom sveta?

Početkom osamdesetih imao sam na stolu personalni računar s namerom da se upoznam sa mojim budućim alatom. Polazio sam od pretpostavke da će se slika uskoro stvarati "nulama i jedinicama", binarnim kodom - i to se, naravno, dogodilo. S jedne strane, to je donelo rasterećenje u stvaranju instant slike i ogromne mogućnosti obrade i manipulacije. S druge strane, dovelo je do sve većeg udaljavanja od prikaza suštinskih misaonih tokova koji su ključni za pobuđivanje pozitivnih stanja u čoveku.

Veštačka inteligencija vrlo agresivno zauzima prostor, munjevito se usavršava i ušla je i na naše igralište. Ide ka potpunom preuzimanju naših uloga, a mi joj u tome često nesvesno pomažemo. Kada sam pre nekoliko godina počeo da pratim njen razvoj, pomislio sam: "Dobro je, to će biti moja druga glava". I danas tako mislim. Veštačka

inteligencija nije "persona" - ja sam persona. Ona može biti moj lični asistent. Ako govorimo o zloupotrebama, glavni krivci su, barem za sada, ljudi i njihove loše namere. Pravni okviri i donošenje zaštitnih mera nemaju potrebnu brzinu, što može dovesti do ozbiljne konfuzije na globalnom nivou - po pitanju autorstva, autentičnosti, obrazovanja, vrednosnih merila i same percepcije. Vedrija strana je što nas veštačka inteligencija u ovom trenutku, makar nakratko, vraća Žoržu Melijesu. Što manje budemo tražili od nje, naši mozgovi će biti sposobniji. A šta ako grešim?

Iza Vas je višedecenijsko profesorsko i mentorsko iskustvo. Koje su najvažnije lekcije koje prenosite studentima i koje su izdržale test vremena?

Od osnivanja Katedre kamere prošlo je više od pola veka. Taj period vezuje i mene za školu - najpre kao studenta, potom kao predavača i profesora. Desila se tehnološka revolucija koja je nepovratno promenila mnoge stvari, pa se i profesura može podeliti na dve "ere": onu pre pojave interneta i digitalne slike i ovu današnju, sa kratkim rokom trajanja, najverovatnije. U prvoj fazi težište je bilo na zanatu. Insistirao sam na hrabrom eksperimentisanju i osvajaju nepoznatog prostora. Često sam govorio: "Jedinu grešku ćete napraviti ako ne pritisnete dugme na kameri." Kontrolisana greška može biti snažan pokretač i put ka oslobađanju. Naravno, jednako sam insistirao na pametnom gledanju i promišljanju, istraživanju i vizuelnom pripovedanju - misaonom procesu koji vodi ka onome što bih nazvao filozofijom slike.

Milorad Glušica, Beli lavovi

Milorad Glušica na predavanju, snimio Goran Basarić

U drugoj fazi filmska slika dobija izmenjenu likovnost, koja utiče na njeno značenje i emotivni domet, a dobija i nova kinematska svojstva. Menja se i narativna struktura, a sa njom i naša percepcija - što je, u suštini, ključna promena. Digitalna era donela je i novo vizuelno razmišljanje, globalno iskustvo i kombinovanu inteligenciju. Studentima sam često postavljao pitanja: koja je naša uloga, da li se kreativnost gubi, da li smo i dalje zaduženi za umetnost filmske slike? Moj odgovor je uvek bio isti: sve ostaje kao što je i bilo. Važno je da savladamo nove alate, ali da sačuvamo niz VIZIJU-MISAO-ODLUKU-POTEZ.

Dugogodišnji ste član UFUS AFA zaštite, a odnedavno i član Upravnog odbora organizacije. Koliko je danas među Vašim kolegama prisutna svet o značaju zaštite autorskih prava i šta bi moglo da se unapredi?

Za Organizaciju filmskih autora Srbije u ovom trenutku se nedvosmisleno može reći da ima ulogu svetionika naše kinematografije. Sve je stalo - postali smo radnici bez fabrike. Organizacija možda nije fabrika, ali je postala istinski zaštitnik autora i svetla tačka u našoj kinematografiji. Razvoj kablovskih emitera otvorio je prostor za ostvarivanje prihoda kroz autorska prava i kolege su toga veoma svesne. Kod mlađih autora postoji izvesna zabrinutost oko ostvarivanja pomenutih prava jer su televizijska i produkcija telekomunikacionih servisa, na osnovu postojećeg zakona, prisvojile imovinska prava.

Organizacija vrlo aktivno radi na uvođenju instituta “pravične naknade” u Zakon o autorskom pravu, čime bi se ostvarila potpuna zaštita autora. Smatram da je organizacija izuzetno precizno postavljena: vidljiva i uvažena u regionu, Evropi i svetu, sa jasnom strategijom, vizijom i radnim i posvećenim stručnim timom. Treba istaći i transparentnost u radu. Kada je reč o unapređenju, ključno je prepoznati promene koje su pred nama. One dolaze velikom brzinom i teško je proceniti u kojoj meri će biti u skladu sa ljudskim potrebama.

Kino-klub

Milorad Glušica za vreme studija

Foto: Aleksandar Carević

SAVET ADVOKATA

Stevan Pajović

Advokat, kancelarija "T-S Legal"

Pravna strana digitalne zabave: VoD, UGC i Catch-up TV

Pravna priroda interaktivnog činjenja dostupnim

U digitalnoj eri, način na koji publika konzumira autorska dela pretrpeo je radikalnu promenu, pri čemu centralno mesto zauzima interaktivno činjenje dela dostupnim javnosti. Prema Zakonu o autorskom i srodnim pravima, ovo predstavlja specifično imovinsko pravno ovlašćenje nosioca autorskog prava. Zakon ga definiše kao činjenje dela dostupnim javnosti žičnim ili bežičnim putem na način koji omogućuje pojedincu individualni pristup delu sa mesta i u vreme koje on odabere.

Ključna razlika u odnosu na tradicionalno emitovanje — koje pružalac medijske usluge obezbeđuje radi istovremenog praćenja programa na osnovu programske šeme — jeste upravo ta individualizacija i vremenska nezavisnost. Korisnik više nije pasivni primalac signala, već aktivni subjekt koji pokreće distribuciju dela u trenutku koji njemu odgovara. Iako je pravna definicija jedinstvena, u praksi su se razvila tri dominantna biznis modela

koji koriste ovo pravo, a čije razlike stvaraju značajne specifičnosti u procesu licenciranja i naplate naknade.

I model: Audiovizuelna medijska usluga na zahtev (VoD)

Prvi i najčistiji model je klasična **on-demand medijska usluga**, definisana Zakonom o elektronskim medijima kao usluga koju pružalac obezbeđuje radi praćenja programa u periodu koji odabere korisnik, na sopstveni zahtev, na osnovu kataloga programa čiji izbor i organizaciju vrši sam pružalac usluge.

Najpoznatiji primeri ovog modela su globalni giganti poput Netflix-a, Amazon Prime-a i HBO-a. Kod ovog modela, pružalac usluge ima potpunu uredničku kontrolu nad sadržajem: on bira šta će se naći u katalogu i postavlja sadržaj na svoje servere.

Način ostvarivanja prava:

Kada je reč o filmskoj produkciji, ostvarivanje prava se u ovom modelu primarno vrši **individualno**. Razlog je praktične prirode: nosiocu prava (obično filmskom producentu) je jednostavno da stupi u direktne pregovore sa platformom. Budući da su u pitanju visokobudžetna dela sa jasno definisanim lancem prava (chain of title), ugovori se sklapaju direktno, često uz stroge klauzule o teritorijalnom ograničenju i trajanju dostupnosti. Ovde ne postoji potreba za posredovanjem kolektivnih organizacija, jer je broj subjekata na obe strane relativno mali, a ekonomska vrednost pojedinačnog dela visoka.

II model: Platforme za razmenu sadržaja (User-Generated Content - UGC)

Drugi model, čiji je prototip **YouTube**, suštinski je promenio pravni pejzaž. Ove platforme takođe omogućavaju pristup sadržaju u vreme i na mestu koje korisnik odabere, ali je njihova specifičnost u tome što **sadržaj ne generiše sama platforma, već njeni korisnici**. Ovaj model decenijama je

proizvodio pravnu nesigurnost. Osnovna dilema bila je: ko vrši radnju javnog saopštavanja (interaktivnog činjenja dostupnim) – korisnik koji je “upload-ovao” video ili sama platforma koja taj video čini dostupnim milionima ljudi? Ova neizvesnost direktno je uticala na sposobnost nosilaca prava da utvrde ko koristi njihova dela i pod kojim uslovima, što je rezultiralo tzv. “vrednosnim jazom” (value gap), gde platforme profitiraju od reklama uz zaštićeni sadržaj, dok autori ne dobijaju pravičnu naknadu.

Pravni izazov i odgovornost:

Prema domaćim rešenjima, korisnici su ti koji imaju obavezu da pribave dozvolu pre objavljivanja. Međutim, u praksi je to nemoguće. Svakodnevno se objavljuju milioni sati materijala, a kontakt između autora i korisnika ne postoji. Korisnik često ne zna ko je nosilac prava, a autor nije svestan da je njegovo delo na mreži dok ga algoritam ne detektuje.

Direktiva (EU) 2019/790 i napuštanje “sigurne luke”

Kao odgovor na ovaj haos, Direktiva 2019/790 o autorskom pravu na jedinstvenom digitalnom tržištu uvela je istorijsku promenu. Operateri platformi više ne mogu da se kriju iza instituta “sigurne luke” (safe harbor), tvrdeći da su samo neutralni posrednici. Sada su direktno odgovorni za sadržaj koji njihovi korisnici objave. Platforma je ta koja mora uložiti maksimalne napore da pribavi dozvolu od nosilaca prava. Ako ne dobiju dozvolu, moraju sprečiti dostupnost dela.

Ovo je značajno ojačalo poziciju autora, omogućivši im da pregovaraju sa pozicije moći protiv digitalnih platformi. Međutim, kako bi ovaj sistem bio operativan u praksi, neophodno je da se ovo pravo ostvaruje putem sistema **kolektivnog ostvarivanja prava**. S obzirom na to da je platformama tehnički i administrativno nemoguće da regulišu autorsko-pravne odnose sa hiljadama pojedinačnih nosilaca prava, organizacije za kolektivno ostvarivanje prava postaju nezaobilazan most koji omogućava masovno licenciranje i efikasnu naplatu naknada, obezbeđujući autorima pravičnu naknadu u digitalnom ekosistemu.

III model: Catch-up TV (Vraćanje sadržaja unazad)

Treći model je usluga **Catch-up TV**, koju pružaju kablovski i OTT operatori. To je usluga koja korisnicima omogućava

da vraćaju program unazad (obično do 7 dana) i gledaju emisije koje su već emitovane na linearnim kanalima.

Iako se radi o već emitovanom programu, pravno gledano, operator ovde vrši novu radnju iskorišćavanja – **interaktivno činjenje dostupnim**. On omogućava korisniku da pristupi konkretnim autorskim delima unutar televizijskog programa (npr. pesmi u muzičkoj emisiji ili filmu) u vreme koje korisnik odabere.

Način ostvarivanja prava: Neophodnost kolektivne zaštite

Za razliku od VoD modela (Netflix), ostvarivanje prava kod Catch-up usluge je **nemoguće vršiti individualno**.

- **Nosioci prava** (producenti, reditelji, scenaristi) nemaju informaciju o tome kada je i na kojem od stotina dostupnih kanala njihovo delo bilo predmet “vraćanja unazad”
- **Operatori** nemaju tehničku mogućnost niti evidenciju o svim pojedinačnim autorskim delima koja se prožimaju kroz sate i sate snimljenog programa na svim kanalima koje distribuiraju.

Zbog ove informacione asimetrije i ogromnog broja dela, jedini adekvatan model je kolektivno ostvarivanje prava. Organizacije kao što je UFUS AFA Zaštita (ili njeni pandani u drugim oblastima) jedine mogu da potpišu krovne ugovore sa operatorima, prikupe paušalnu naknadu i potom je raspodele autorima na osnovu logova emitovanja. Kolektivna zaštita ovde služi kao most koji omogućava da operatori legalno pružaju popularnu uslugu, dok autori dobijaju naknadu za korišćenje dela koja bi inače ostala “ispod radara” individualne kontrole.

Zaključak

Interaktivno činjenje dela dostupnim javnosti je jedinstveno pravo koje se manifestuje kroz tri potpuno različita ekonomska modela. Dok VoD i dalje počiva na individualnoj slobodi ugovaranja, za UGC platforme i Catch-up TV usluge sistem kolektivnog ostvarivanja prava nameće se kao jedini primenljiv model koji omogućava zakonito funkcionisanje i efikasno licenciranje u digitalnom okruženju. Razumevanje ovih razlika je ključno za svakog nosioca prava koji želi da efikasno zaštiti svoj intelektualni kapital u 21. veku.

Slobodan Šijan i Glušica na snimanju filma "Kako sam sistematski uništen od idiota"

Bilten

ORGANIZACIJE FILMSKIH AUTORA SRBIJE

UFUS | AFA
ORGANIZACIJA FILMSKIH AUTORA SRBIJE

Pratite nas na
društvenim mrežama:

www.ufusafazastita.org.rs